VASILE RETEA

CONSTANTIN ROMANU-VIVU

PREFECTUL LEGIUNII XII IN ANII 1848-49

TÂRGU-MUREŞ
EDITURA SOCIETĂŢII TINERIMII ROMÂNE
„CONSTANTIN ROMANU-VIVU"
— 1937 —

30300

Un cuvânt de lămurire

Societatea „Tinerimii Române" din Târgu-Mureş, a luat hotărîrea ca să-şi ia de patron pe eroul-martir Constantin Romanu-Vivu, ca unul dintre cele mai reprezentative figuri pentru tineretul actual.

Fruntaş al vieţii noastre intelectuale din timpul revoluţiei lui Avram Iancu, a ştiut să se transforme şi în conducător de gloate cari cereau dreptate şi desrobire.

Intruchipează în el vigoarea românismului luptând pentru neamul său prin vorbă, scris şi armă, căzând străpuns mişeleşte de duşmanii săi.

Tinerimea din ziua de azi şi l-a ales de patron, de îndrumător al său, având veşnic înaintea ochilor această măreaţă figură.

Voim ca prin aceasta să lăsăm celor cari ne vor urma credinţa în cultul marilor figuri, cari s'au născut în judeţul nostru.

Prin broşura de faţă Societatea „Tinerimea Română" din Tg.-Mureş publică o scurtă biografie a lui Constantin Romanu-Vivu, făcându-l cunoscut în cercurile cât mai largi ale vieţii noastre româneşti.

Dr. Emil Nuţiu
Preş. Soc. „Tinerimea Română"

Constantin Romanu-Vivu
Prefectul Legiunii XII, în anii 1848-49.

Tinereţea în istoria românească

Tinereţea românească se găseşte astăzi, vibrantă, pe întâiul plan al contemporaneităţii.

Toate compartimentele vieţii psihice ale neamului românesc, mustesc astăzi de viaţă tânără, clocotitoare, voluntară, hotărâtă să se realizeze într'o mare apoteoză valahă. Pentru această tinereţe, ori în care partid ar fi încadrată, orice culoare ar purta, nu mai există decât o singură problemă, mare şi categorică: Înălţarea României pe Ceahlăul puterii şi al strălucirii.

Tinereţea e obsedată astăzi de această problemă până la a uita de sine, până la a se contopi cu ea.

Se poate spune astăzi din nou, ca şi la 1848: **Acum ori niciodată.**

„Deşteaptă-te române", în sguduitoarea lui chemare, e mai actual ca oricând.

Neam românesc, *„acum ori niciodată croieşte-ţi altă soartă la care să se închine şi cruzii tăi duşmani"*!

Tinereţea va realiza această poruncă, o va realiza cu orice preţ, prin ea însăş!

§

Istoria românească, în cele mai magnifice epoce ale ei, în epocile războinice, culturale şi politice, în epocile cari însemnează gloria neamului, a **fost** o istorie creiată de tinereţe, între 20 şi 40 de ani, o tinereţe viteză şi hotărâtă, o tinereţe vânjoasă. Ea a intrat în istorie la 1457, odată cu tânărul voevod mic de statură, cu ochii albaştrii, iute la mânie şi aprig în **război**, care, după ce-şi cucerise coroana cu arma în mână,

adunase pe câmpia „dreptății" boerii și norodul și îi întrebase cu sfială, cu acea sfială care în fond nu era decât apriga încredere în sine, dacă voește să le fie el domn.

Iar boerii și norodul l-au vrut domn pe tânărul *Ștefan cel Mare*, tânărul care în anii tinereții a făcut ca *Baia*, *Lipnicul* și *Podul Înalt* să intre în istoria țării învesmântate în purpura victoriilor.

Tinerețea lui Ștefan cel Mare ne-a lăsat cele patruzeci de mânăstiri, cu *Putna* printre ele, și cele câteva sute de legende și de cântece bătrânești cari au străbătut veacurile purtând cu mândrie modele de vitejie și credință.

Dar oare fala istoriei noastre, biruința dela *Călugăreni*, n'a fost și ea opera unui tânăr domn ce abia împlinise 35 de ani?: *Mihai Viteazul*. N'a creiat acest domn tânăr minunea unirii tuturor românilor, fie și numai pentru o clipă, acum 300 de ani?

N'a dat el istoriei noastre simbolul Albei-Iulii?

Adevărul originei noastre latine, isvoarele limbei noastre, prezența milenară a neamului românesc pe acest pământ, atât de aspru tăgăduită, a fost scoasă la lumină, fost argumentată științific, scoasă pentru totdeauna de sub orice bănuială, prin munca titanică și plină de jertfe a tinerilor cari au creiat „școala ardeleană": *George Șincai* și *Petru Maior*.

In ani tineri au scris acești bărbați lucruri de valoare imensă.

Prin opera lor neamul acesta și-a grăbit pașii spre calea cea mare.

La *1848*, anul în care sufletul românesc s'a afirmat mai categoric și mai totalitar ca niciodată, mai conștient și mai dârz ca oricând, la 1848, neamul românesc s'a afirmat și a respirat prin inimile tinerilor legendari: *I. Heliade Rădulescu*, *M. Kogălniceanu*. *I. Brătianu*, *N. Bălcescu*, *V. Alecsandri* dincolo de Car-

pați, iar dincoace prin Craiul Munților, *Avram Iancu*, tânăr la 24 de ani, *Al. Papiu Ilarian*, tânăr de 20 de ani, *Constantin Romanu-Vivu*, tânăr de 27 ani.

Domnul Unirii Principatelor, *Alexandru Ion Cuza*, cel care a pus temei hotărâtor pentru Unirea tuturor românilor, era deasemeni un om cu inimă și braț tânăr.

Iar uriașul literaturii române, geniul ei, *Mihail Eminescu*, și-a scris opera prin care va înfrunta veacuri de cultură românească, înainte de a împlini 35 de ani.

La 1877, anul eliberării noastre de sub suzeranitatea otomană, în fața Plevnei comanda un domnitor tânăr, *Carol I.*, care din oțelul tunurilor turcești și-a făurit apoi coroana de rege.

Să mai amintim de *Take Ionescu*, tânărul intrat în viața politică „obscur și fără avere", pentru a ajunge atât de repede pe banca ministerială, deschizând astfel calea talentelor ridicate din straturile cele mai oropsite ale poporului?

In Ardeal, după 1904, mișcarea activistă politică a fost deslănțuită de tinerii *Aurel Vlad*, *Al. Vaida-Voevod*, *Iuliu Maniu*, iar apriga afirmare a culturii și literaturii naționale a avut în fruntea ei pe tinerii *Octavian Goga*, *I. Agârbiceanu*, *Al. Ciura*, *I. Lupaș*, după cum și mișcarea din vechea țară, la 1906, pentru afirmarea sensibilității și demnității naționale, a fost dinamizată și dusă la victorie de tânărul *Nicolae Iorga*.

Iar avânt nou literaturii române, căzută cu moleșeală pe urmele de foc ale lui Eminescu și Coșbuc, a fost dat iarăși de o mână de tineri: *Tudor Arghezi*, *Adrian Maniu*, *Nichifor Crainic*, *Lucian Blaga*.

In 1913, seria marilor reforme naționale era anunțată de un alt tânăr bărbat politic, *Ionel Brătianu*, care mai apoi, în anii maturității cărunte, a avut și prilegiul de a le înfăptui.

Iar în zilele noastre, clocotitoare și vibrante pentru atâtea aspirații, la cârma națiunii se găsește un Crai

tânăr, *Carol II*, care printr'o splendidă viziune a idealului național, cu o titanică putere de muncă, deschide pe seama națiunii române o epocă nouă de brâncovenească lumină.

Iată dar numai câteva nume, câteva epoci, create de tinerețea românească. Nu vrem să spunem prin aceasta că tot ce s'a făcut s'a făcut numai prin tinerețe, nu vrem să spunem că numai ea și-a iubit neamul, că numai ea a mers pe drumul cel bun.

Nu, nu vrem să spunem aceasta.

Atâția inși, chiar din cei citați mai sus, și-au continuat opera până la adânci bătrânețe, devenind culmi ale istoriei românești: *Ștefan cel Mare*, *Mihail Kogălniceanu*, *Ion C. Brătianu*, *Carol I*, *Take Ionescu*, *Ionel Brătianu*, *Nicolae Iorga*, etc.

Vrem însă să spunem că, în anii tineri, aceste culmi s'au manifestat mai larg, mai viu, mai fără teamă, încrezători în isbândă.

Mihai Viteazul, Nicolae Bălcescu, Mihail Eminescu, sfinții istoriei noastre, dacă nu și-ar fi realizat misiunea în tinerețe, ar fi rămas pentru totdeauna fără istorie, niște biete ființe, ca oricare altele, fiindcă viața lor, strălucitoare și sguduitoare ca isbucnirile de fulger, s'a stins uimitor de grabnic și tragic.

Tinerețea, chiar atunci când se pare că împrejurările îi stau împotrivă, simte ritmul istoriei, simte chemarea unei datorii proprii, și pornește atunci, ageră și hotărâtă, la lupta spre care o chemă destinul ei istoric, și învinge.

Învinge cum a învins la 1848, cum a învins după 1900, cum va învinge și azi.

§

Tinerețea nu învinge numai prin puterile ei, nu învinge numai prin armele ei. Deasupra ei stă istoria, stă destinul, fatalitatea, stă viața care se cere trăită în

temperatura şi în ritmul istoriei, stă porunca vremii care cere factori noi, altare noi, zei noi.

Tinereţea învinge prin adevărul care *trebuie* să învingă, prin credinţa care poate fi răstignită dar nu poate fi înmormântată.

Fiecare tinereţe se hrăneşte din jertfa şi viaţa altor tineri, care şi ele au crescut din sângele altora, asigurând astfel perpetuitatea năzuinţelor, a idealurilor, a jertfelor. O tinereţe se fascinează prin marile modele ale trecutului, pe care le admiră prin idealismul vieţii lor, idealism pe care caută să-l întrupeze în vigoarea unor alte idei, altor credinţe, altor idealuri. O tinereţe se aseamănă cu alta prin culoarea psihică, prin temperatură, prin nervi, deosebindu-se prin misiune, prin armătura ideologică, prin performanţa idealurilor, şi prin seva etică.

§

Tinereţea de astăzi are multe puncte de asemănare cu tinereţea dela 1848, mai ales de natură afectivă şi etică, şi chiar ca punct de plecare în unele orientări politice, Mihai Kogălniceanu şi Nicolae Bălcescu fiind astăzi mai actuali ca oricând.

Nu e locul să facem aici stabilirea unor anumite identităţi, unor anumite succesiuni, mulţumindu-ne numai la a constata că lozinca tinereţii dela 1848, „acum ori niciodată", se pune astăzi din nou, pentru alt ideal pentru altă verigă din lanţul de fier al istoriei noastre.

§

„Acum ori neci odată" era la 1848, pe aceste meleaguri mureşene, lozinca cea mare scrisă pe drapelul Legiunei a XII-a, drapel care se mai păstreaza şi astăzi într'o casă sfântă din comuna *Pintic*, legiune comandată de un tânăr de 27 de ani: *Constantin-Romanu-Vivu*.

Memoriei lui ne închinăm în paginile ce urmează.

„Societatea Tinerimii Române" din Târgu-Mureş, purtând de acum înainte numele marelui martir, a în-

țeles că primul ei omagiu pentru amintirea acestui tânăr a cărui existență înfruntă veacul, admirabil exemplu de românism și de eroism, să fie întocmirea unei cărticele care să cuprindă viața, credințele și năzuințele de foc ale lui Constantin Romanu-Vivu, precum și moartea lui de martir, pentru a creia astfel un cult în acest ținut pentru marele viteaz.

După placa comemorativă fixată în anul 1925 pe peretele școalei primare Nr. 4 din Tg.-Mureș, după troița ridicată de „Astra"-Reghin în satul său natal, Pinticul, după monumentul ridicat de primăria municipiului Tg.-Mureș pe locul unde a fost zdrobit în 1849 împreună cu unchiul său protopopul Ștefan Moldovan, după botezarea unei fântâni din fața liceului militar „Mihai Viteazul" iarăș cu numele său, gestul nostru vine să complecteze seria acestor mărturii de dragoste și admirație pentru marele mucenic.

Punând în mâna tinerimii mureșene o carte scrisă după cele mai bune izvoare istorice, într'o lumină în care vitejia și credința se vor contura cu fermitate, credem că vom isbuti să creem pentru fiecare tânăr care își iubește neamul cu putere și hotărâre, *un simbol din viața și mucenicia lui Constantin Romanu-Vivu*..

Viaţa, strădaniile şi moartea lui Constantin Romanu-Vivu

1.

Prezentare.

Constantin Romanu-Vivu?

Un revoluţionar dela 1848, unul din cei aprigi, cutezător, activ, manifestându-se cu aceeaş vigoare şi dincoace şi dincolo de Carpaţi, prieten şi tovarăş de luptă cu Nicolae Bălcescu şi A. G. Golescu, cu Simion Bărnuţiu şi Avram Iancu, purtător al drapelului sub care se înşirau revoluţionarii munteni ca să ardă regulamentul organic, membru apoi al primului comitet naţional din Ardeal sub presidenţia lui Şaguna, comandant alături de Axente Sever, biruitor al Secuilor în ciocnirile dela Aţintiş şi Cecălaca, prefect al Legiunii a XII-a din regiunea Reghinului, şi, însfârşit, martir al revoluţiei ucis mişeleşte de unguri în 1849.

Toate acestea săvârşite şi încheiate într'o viaţă care nu împlinise încă nici 28 de ani.

Un tânăr cu fermă orientare în faţa vieţii şi a istoriei, un vizionar a cărui deviză era formarea Daciei străbune, un viteaz hotărât, un luptător fără teamă, un mucenic sfânt al istoriei noastre.

Fără a avea renumele războinic al lui Avram Iancu, talentul de aur a lui Nicolae Bălcescu, şi prestigiul istoric al lui Al. Papiu-Ilarian, tovarăşii săi de luptă şi de generaţie, care de altfel toţi au trăit mai mult decât el, având astfel timp să-şi rotunjească opera, Constantin Romanu-Vivu impresionează prin curajul vieţii sale, curaj manifestat încă

din anii cei mai tineri când, la Blaj, solidarizându-se cu profesorul său Simion Bărnuţiu împotriva prigonitorilor acestuia, este silit să părăsească şcoala, în iureşul revoluţiei apoi, când aruncă îndemnul de foc „să tremure Secuiul, că noi destul am tremurat 500 de ani" şi până în clipa morţii sale.

Curajul lui Constantin Romanu-Vivu se împletea cu o luminată concepţie asupra momentului istoric pe care-l trăia, cu o neistovită putere de acţiune, şi cu un spirit de jertfă incomparabil.

In galeria glorioşilor revoluţionari dela 1848, revoluţionari cari au despicat în două istoria noastră prin categoricul „acum ori niciodată", Constantin Romanu-Vivu străluceşte ca un erou care şi-a făurit cununa istoriei din propriul său sânge.

Alături de titanii generaţiei sale, unii mai înzestraţi cu daruri dumnezeeşti, alţii mai favorizaţi de împrejurări, înălţându-se în viaţă şi în istorie ca nişte vârfuri de munţi ale sufletului valah, Constantin Romanu-Vivu, cel mort la 28 de ani, cu ţeasta sdrobită de pietri şi cu trupul ciopârţit de cuţite şi de bâte, înfăţişează jertfa vieţii pe altarul credinţei.

In faţa acestei jertfe măreţe „Societatea Tinerimei Române" se închină cu evlavie.

2.

Date biografice.

Prea multe date biografice asupra lui Constantin Romanu-Vivu nu avem la îndemână.

Totuş, cu cele care se cunosc, datorite d-lui prof. universitar Silviu Dragomir, care şi-a întocmit discursul de recepţie la intrarea în Academia română din viaţa şi faptele lui Constantin Romanu-Vivu, viaţa, ideile şi acţiunile sale, moartea sa, se pot înfăţişa într'o lumină destul de limpede, clară, în care contururile unei vieţi eroice se reliefează aspre şi categorice.

Mai adăogând la aceste date biografice şi contribuţiile aduse de d-nii Traian Popa şi Aurel Filimon dela Tg.-Mureş, primul în monografia sa asupra oraşului Tg.-Mureş, iar al doilea în articole speciale, adăogând şi colecţia de „Acte şi documente asupra anului 1848 în Principatele române", în care sunt publicate şi câteva scrisori ale lui Constantin Romanu precum şi câteva informaţii asupra lui, putem încadra perfect pe curagiosul revoluţionar în ambianţa vremii sale.

Şi dacă mai adăogăm şi însemnările preotului Branea dela Măerău (Aluniş) contemporan şi părtaş al revoluţiei din 1848, publicate de d-l Alexandru Ceuşianu din Reghin, avem astfel precise informaţii şi asupra împrejurărilor în care a fost omorât Constantin Romanu-Vivu.

Informaţii preţioase asupra vieţii de elev şi de revoluţionar a lui Constantin Romanu-Vivu aduce şi Gh. Bogdan Duică în monografia sa asupra lui Simion Bărnuţiu, şi pe ele ne vom sprijini aceste dintîi rînduri.

3.

Originea.
Constantin Romanu-Vivu la Blaj.
La Bucureşti

Constantin Romanu este originar din comuna *Pintic* din judeţul Mureş. Pe muma lui o chema *Paraschiva*, şi era soră cu străbunica Patriarhului Miron Cristea, după mumă, cu preotul *Ştefan Moldovan* din Pintic, şi cu profesorul dela Blaj *Grigore Moldovan.*

Doamna Sidonia Dandea, nepoata Patriarhului, ne informează că a mai avut un frate care mai apoi a ajuns protopop.

Aceste puţine date dovedesc totuş că părinţii lui Constantin Romanu erau o a m e n i mai înstăriţi, fruntaşi, cari s'au năzuit să facă din fii lor oameni de seamă.

După cum reiese din cercetările făcute de biograful său, d-l Silviu Dragomir, care îl află în 1842, în vârstă de 21 de ani, înscris la seminarul teologic din Blaj, înseamnă că eroul nostru s'a născut în anul 1821.

Anul naşterii lui Constantin Romanu-Vivu coincide cu anul năprasnicului sfârşit al lui Tudor Vladimirescu, a cărui soartă o va urma cu atâta urgie şi revoluţionarul dela 1848.

Dacă ar fi să acceptăm metempsichoza, şi dacă am cunoaşte şi ziua naşterii sale, am admite fără nici o rezervă că spiritul lui Tudor Vladimirescu a prins viaţă nouă în Constantin Romanu-Vivu. Prea se aseamănă tragicul celor două vieţi, prea au sfârşit identic, ucişi mişeleşte, pentru a nu ne gândi la aceste dureroase asemănări.

Amănunte asupra lui, anterioare anului 1842, nu putem da.

Din monografia lui Gh. Bogdan-Duică asupra lui Simion Bărnuţiu, aflăm că în luna lunie 1843, Constantin Romanu-Vivu este eliminat din seminar împreună cu alţi 12 colegi.

Motivul eliminării?

Bogdan-Duică vorbeşte despre el cu multă ironie. Blajul, în acea vreme, era crâncen frământat de neînţelegerile dintre Episcopul Lemény şi Simion Bărnuţiu.

„In atmosfera aceasta aprinsă — povesteşte Bogdan Duică — se întâmplă ca un seminarist, Iosif Crişianu din Barabonţ, să mănânce tocană în Miercurea Paştilor, fără ca pământul să se fi deschis, să-l înghiţă ori ca ceriul să-l fi fulgerat prompt c'un trăsnet. Dar când a fost vorba ca episcopul umilit şi ceremonios, să spele picioarele celor 12 teologi, sfetnicii episcopului îl informară pe acesta despre scandalul cu tocana; iar episcopul excluse pe Crişan dela spălarea picioarelor.

Colegii lui Crişanu se solidarizară cu el şi refu-

zară a primi creştinească umilire a întâiului, a celui mai mare al lor frate în Hristos"[1*]).

In urma acestei atitudini, complicată cu alte acte de răsvrătire, sunt eliminaţi din seminar următorii 12 *teologi*: „Alexe. Baternai din Balda, Alex. Popp din Ţop, Vas. Puian din Lupu, Grig. Gherman din Sânyacob, Ion Mărginean din Datoş, Ştef. Popp din Dumbrău, Ion Axente din Frâna, Petru Brod şi Vas. Erdélyi din Orlat, Ion Grope din Sebeş, *Constantin Romanu din Pintic*, şi Gavr. Man din Bereni"[2*]).

In apărarea teologilor se înscriu, după isvoarele lui Bogdan Duică, 1 preposit, 8 profesori, 1 vicar, 7 protopopi, 2 viceprotopopi, 4 preoţi, cu ei înşişi şi cu vreo 11 ascultători de filosofie vreo 46 de luptători. Printre aceşti luptători, alături de Simion Bărnuţiu, îl găsim şi pe preotul *Ştefan Moldovan din Pintic*, unchiul lui Constantin Romanu, şi astfel viaţa lor se împleteşte pentru prima oră în încordare de luptă.

Dar cu toate sforţările făcute pentru a salva situaţia celor 12 teologi, cauza acestora e pierdută definitiv, fiecare căutându-şi rosturile după chibzuinţa lui.

Constantin Romanu a trecut peste munţi în „ţară", oprindu-se la Bucureşti. Aici fu angajat, ca atâţi alţi ardeleni pribegi, profesor la pensionul *Schevicz*

In mediul acesta, în care se frământa sufletul tinerei generaţii, în care se pregătea reînvierea neamului românesc, sufletul răsvrătitului dela Blaj s'a cutremurat adânc, înfiorându-se în contactul cu marile figuri ale Munteniei revoluţionare, dintre care el a cunoscut mai intim şi mai adânc pe Nicolae Bălcescu, şi pe fraţii Goleşti.

Alături de Ion Maiorescu şi de Aug. Treboniu Laureanu, noul venit reprezenta aici noua şcoală ro-

---

1*) G. Bogdan Duică: op. cit. pag. 61.

2*) G. Bogdan-Duică: op. cit. pag. 62.

mânească, ctitorită și dusă la isbândă de marele Gheorghe Lazăr.

In timpul petrecut la București, Constantin Romanu și-a făcut întinse relații, bucurându-se de distinse aprecieri.

Sufletul lui tânăr, hrănit la Blaj de concepțiile naționaliste ale lui Simion Bărnuțiu, se desvoltă astfel în spiritul renașterii naționale, în spiritul nou ce cuprindea tot mai multe inimi, propovăduit de mințile mari ale celor ce doriau o orientare nouă, o soartă mare neamului românesc.

Constantin Romanu i-a cunoscut de aproape pe acești profeți luptători, i-a înțeles, i-a iubit și a călcat pe urmele lor.

Cu ei a făcut planuri, a visat același mare și sfânt ideal românesc, cu ei s'a înfrățit nobilul său cuget.

Ochii lui erau însă mereu îndreptați spre Ardeal.

Suntem în preajma anului 1848.

4.

Constantin Romanu ca revoluționar

O generație vijelioasă și dârză se înfiora de răsunetul libertății ce venea de pe baricadele apusene.

O frământare răscolitoare cuprinsese toate inimile românești.

Toate se entuziasmau pentru idealurile libertății.

Ecoul revoluției franceze, și mai ales ambianța revoluționară a vremii, înflăcărase pe toți tinerii intelectuali români: ardeleni, munteni, moldoveni, toți se agitau și se organizau pentru lupta românismului.

In aceste vremuri sufletul lui Constantin Romanu ardea.

Lăsase în Ardeal atâția prieteni cari erau acum răscolitorii idealurilor naționale, găsise în București o atmosferă atât de prielnică revoluției, încât chemările

revoluționare ale Ardealului îl cuprinseseră în vraja lor înfierbântată.

Veni în Ardealul copilăriei sale.

Aici, fostul său profesor, Simion Bărnuțiu, ridicase steagul revendicărilor naționale și chema tinerimea la luptă, veșnica tinerime a tuturor orientărilor noi, a tuturor biruințelor vii, a tuturor jertfelor neînfricate.

Constantin Romanu fu din prima zi alături de marele român, ale cărui idei și atitudini le împărtășea cu atâta curaj și însuflețire.

Sosit în Ardeal el se situă imediat în tabăra acelora cari cereau imediata deslănțuire a revoluției.

El, împreună cu alți prieteni, stabilise chiar și un plan al revoluției.

Acest plan ni-l face cunoscut Bogdan-Duică în opul citat *) scriind următoarele: „Axente vorbia deadreptul despre o revoluție, care să obțină cel puțin înlăturarea robotelor și a tuturor nedreptăților îndurate până acum. Dacă revoluția se admite, atunci Elie Molnar, jude în Comana, ar conduce-o acolo, el, (Axente) în districtul său, *Constantin Romanu* în al său, Mărgineanu pe Mureș, Baternai în Câmpie, Iancu pe Ampoiu ș. a. m. d.".

Acest scurt citat dovedește cu prisosință atât eroica hotărâre a lui Constantin Romanu de a ridica armele împotriva dușmanului secular, cât și importanța sa în mișcarea revoluționară.

El, ca și Avram Iancu, n'avea nici o simpatie pentru pertractările unora din bătrânii înfricați și desorientați de sgomotul evenimentelor.

Simion Bărnuțiu, doctrinarul revoluției, împiedecat adeseori în acțiunea sa de anumiți bătrâni, găsea salvarea numai în inimile și brațele tinerilor.

Acești tineri se chemau Avram Iancu, Al.-Papiu

*) Pagina 80

Ilarian, Florian Micaş, Constantin Roman, şi toată floarea tineretului conştient.

Iniţiativa şi pregătirea adunării de pe câmpia libertăţii dela Blaj, în 3/15 Mai 1848, e opera acestor tineri.

Ei l-au împintenat pe Simion Bărnuţiu şi ei au cutreerat satele pentru a duce poporul la Blaj.

Nu mică va fi fost contribuţia lui Constantin Romanu la d e s l ă n ţ u i r e a acestor evenimente, căci, i n i m o s cum era, şi cum îl vedem deja figurând ca factor activ în primul proect al revoluţiei, e sigur că el a fost unul din cei mai înflăcăraţi susţinători ai revoluţiei. Al. Papiu Ilarian îl înfăţişează în felul următor, într'o situaţie extrem de dificilă, când conferinţa preliminară deslănţuirii revoluţiei, era pe punctul de a se încurca în nişte penibile discuţii confesionale: „Când se ţinea aceasta conferinţă, întră în mijlocul conferinţei un român necunoscut, şi abia s'a pus pe scaun, şi începu îndată a cuvânta cu mare însufleţire — provocându-i pe români, ca să şteargă diferenţa aceasta religioasă, şi să fie toţi una. Acest român era fericitul prefect *Constantin Romanu*, care atunci se întoarsese din România. Conferinţei îi aduse aminte că acum nu e la timpul său a atinge coarda aceasta — fără pericol de a neuni pe români, cari şi până acum au fost uniţi, când a venit la mijloc cauza naţională, şi atunci încă lucrau cu puteri unite"*).

Aşa se şi explică dece, în urma adunării dela Blaj, este ales şi el în comitetul permanent dela Sibiu, care avea conducerea generală a acţiunii.

Comitetul era compus în felul următor: *Episcop Andrei Şaguna* preşedinte; *Simion Bărnuţiu*, vicepreşedinte; protopop *Moise Fulea*; protopop *Ion Moga*.

*) Al. Papiu Ilarian: Istoria Românilor din Dacia Superioară Tom. II, pag. 193-194.

protopop *Ioan Panovici*; protopop *Ioan Bădila*; concip. *Petru Manu*; concip. *Paul Dunca*; p. *Nicolau Manu*; prof. *Arune Pumnul*; canc. *A. Papiu-Ilarian*; adv. *Ioan Buteanu*; adv. *Avram Iancu*; canc. *Ioan Pipoş*; jurist *Ioan Puşcaş*; prof. *Al. Bâtrâneanu*; adv. *Nicolau Aurem Pinciu*; canc. *Gabriel Vaida*; paroch. *Sava Popovici*; prof. *Nicolae Bălăcescu*; canc. *Ioan Suciu*; **Ştefan Moldovan**; prof. **Constantin Romanu**; canc. *Basiliu Tomaşiu*; adv. *Florian Micaş* *).

Iată dar că între cei mai aleşi bărbaţi ai Transilvaniei găsim şi pe Constantin R o m a n u, împreună cu unchiul său Ştefan Moldovan.

In sânul acestui comitet Constantin Romanu desfăşură o activitate intensă şi extrem de necesară.

După isvoarele lui Bogdan Duică, el fu unul din iniţiatorii, alături de Bărnuţiu şi Papiu, a unei înţelegeri cu saşii, pentru a face bloc împotriva ungurilor *).

Tot alături de Simion Bărnuţiu îl găsim şi în cazul dela Mihalţ, unde se produce cea dintâi ciocnire între ţăranii români şi săcui.

Vinovăţia săcuilor era evidentă, dar guvernul refuză să facă o anchetă alături de membrii comitetului, acuzând însă pe membrii acestuia de instigaţie şi declară comitetul de desfinţat*)

De aici încolo încep persecuţiile maghiare împotriva tuturor elementelor revoluţionare din sânul naţiunii române, şi momente de stagnare a activităţii acestora, desorientaţi în faţa atâtor probabilităţi şi evenimente.

Cum vedea Constantin Romanu revoluţia dela 1848.

Ajunşi la acest punct cu expunerea noastră, credem util a arăta care era punctul de vedere al lui

*) Gh. Bariţiu: Părţi alese, vol. II pag. 176.
*) Op. cit. pag. 104.
*) Op. cit. pag. 106.

Constantin Romanu în acele vremuri, şi cum judeca el mişcarea revoluţionară.

Pentru aceasta reproducem o proclamaţie alcătuită în formă de scrisoare „fraţilor de peste Carpaţi" şi trimisă lui A. G. Golescu. Scrisoarea a fost publicată în colecţia de „Acte şi documente asupra anului 1848 în Principatele române", vol II pag. 136.

Iată scrisoarea:

Scrisoarea lui Constantin Romanu către A. G. Golescu

1848, Iunie 26. Sibiu.

Fraţilor de peste Carpaţi!

Isbutirea cea norocită o auzirăm din jurnale şi din alte ştiri private, care ne dete şi nouă motiv de vieaţă şi ne-am bucurat prea mult, însă nu Ungurii şi Saşii. Acum aşteptăm cu nerăbdare să vedem cum va isbuti şi în Moldova. Auzirăm mai deunăzi că ar fi intrat Muscalii în Iaşi, dar după aceea se adeverii că e minciună. **După cum stăm noi aceşti de dincoace de Carpaţi, toată mântuirea Românilor atârnă dela unirea şi bună starea Principatelor, pentru că noi suntem împedecaţi din toate părţile, mai întâiu prin ai noştri, cari vânează dregătorii dela Unguri, prin episcopii şi preoţimea noastră, cari desmântă pe popor a nu lua arme, după aceea prin Unguri cari ne sunt duşmanii noştri de veacuri, şi cari precum ştiţi, au toată puterea în mâna lor, iar noi nimic.** Impăratul se guvernă de alţii, şi mai cu seamă în trebile transilvane de Unguri, şi aşa, prin urmare, având şi puterea în mâna lor, fac ce vor cu noi, ne despoae de drepturi, ne sugrumă, şi Dumnezeu mai ştie câte nelegiuiri fac cu noi. Afară de aceea, poporul nostru e născut în sclavie, şi e greu de a-l îndemna la o revoltă generală, fiindcă îi e frică de mi-

liție și de pușcă. Dar pe lângă toate acestea s'ar putea face ceva, dacă popimea cu capetele ei n'ar fi atât de ticăloasă. Noi pe poporul nostru nu-l putem învinovăți, că câtă stăruință a arătat și arată în toate părțile, e lucru de mirare. Acum nici noi, cari purtarăm 60.000 de oameni la Blaj, nu mai putem eși prin țară, că ne prigonesc din toate părțile și ne prind; popii cei mai de treabă, sunt prinși prin temnițe. Lângă acestea se mai adaoga neaverea și sărăcia neamului nostru. Aceste, frații mei, sunt niște crize prin care a trebuit să trecem odată, și nici decum nu disperăm, „ca și a face și a pătimi este a Românilor". Noi acum stăm fermi pe lângă cererile noastre, și nu voim a ști nimic de unirea cu țara Ungurească, pentru că e în detrimentul Românului, și au făcut fără noi o tocmeală dela care atârnă viața noastră, ne-au vândut ca pe niște dobitoace, ne supun altui stat, etc. V'am descris starea noastră ca să știți cum stăm și cum să vă îndreptați. Să știți că nu stăm așa precum ni se arăta dintru'ntâiu. Să știți și aceea că ni s'au încurcat țele. **Trebue bine să ne luăm seama, că de nu va lucra tot Românul în interesul comun, suntem pierduți, că toate elementele s'au conjurat contra noastră, și toate elementele omogene astăzi umblă să se concentreze, așa Italianii, așa Germanii, așa Slavonii. Apoi noi, de ce să nu facem aceasta, acum când ni s'a arătat epoca? Toți ne strigă că voim să formăm o Dacie, pentru ce să mai ascundem pisica în sac? Trebue deșteptată Europa, că numai prin ridicarea Daciei se poate împedeca Panslavismul, precum l-a împedecat de atâtea sute de ani.** Ca să se informeze Europa despre aceasta, voi o puteți face mai ușor, că aveți mijloace, pe cari noi nu le avem. De va pune Muscalul mâna pe Principate, suntem perduți, dar atunci va simți și Europa că s'a înființat Panslavismul. Relațiile proprietărești încetară, dar ce folos,

că acuma vor să ne maghiarizeze, naționalitate nici decum nu ne dau, *și fără vărsare de sânge anevoie vom eși la calea dorită.* Așteptăm mișcările sârbo-croatice, așteptăm din zi în zi ca să se încaere, și nu înțelegem pentru ce întârzie? Numai atunci vom putea mișca și noi ceva, până atunci anevoie, că acum Turtă-dulce ne-a supus ministerului Maghiar și a și început a face rândueli; silesc pe Români ca să aleagă deputați la Pesta, firește tot Maghiari, apoi Românul ce a câștigat? Românii din Ungaria, precum am înțeles, nu vor a se supune Ministerului. Tocmai la 23 Iunie sosi Russo din Ungaria prin Banat și ne spuse că a fost la adunarea din Lugoș, unde poporul e ca pretutindenea. A vorbit cu Murgu, care prin proclamațiile lui și-a perdut mult din popularitate, și numai prin discursurile lui cele particulare s'a mai îndreptat. Ne spuse și aceea, că poporul și acolo e mai înțelept ca inteligenții. Russo în 24 pleacă către Bucovina la Cernoviț, unde se află și ceialalți frați Moldoveni. De acolo vor să erumpă spre Iași, — Dumnezeu să le ajute! Noi am trimis o delegație la Impărat, prin care-i arătarăm nemulțumirea și primirăm răspuns că Impăratul ar fi întărit toate. Dară cum? Zice : că să ne dea Ministerul cel Măgăresc. Apoi dânsul dane-va? Ungurii sunt înverșunați în contra noastră ca leul spre pradă.

Eu v'am scris de atâtea ori, și nici măcar un rândulet nu primii. Adevărat că ați fost ocupat, dar acum mă rog scrieți-mi ceva, ca să știu mai bine intenția voastră — **și mai repetez încă odată că deviza noastră să fie formarea Daciei.** Apoi frații mei, mă mai rog de una, nu uitați pe Romanul vostru cu trup și suflet, — vă rog faceți-mi ceva parale, ca n'am nimic. Planul nostru este că, de ne vor strâmtori ca să nu ne mai putem mișca, atunci vom trece toți dincolo sau în Bucovina, de unde să putem tipări după plac.

Bariţ iară scrie cruciş, de nu ştim ce să mai zicem. Şi aşteptându-vă răspunsul, vă sărută al vostru confrate,

CONST. ROMANU.

Vă mai rugăm ca să staţi în unire, precum aţi început, şi nu vă abateţi de la cele începute odată cu capul, să arătăm lumii că suntem Români.

P. S. Mă rog trimiteţi-mi prin acest prilej Regulamentul milităresc, unde se află mustra, că poate vom forma şi noi garda naţională, — marşul românesc de Straşu, Pompa de Festa şi cadrilul românesc,

P. S. Vă scrisesem mai înainte că planul ne e ca să venim la voi, acum să ştiţi că ne-am şi rezolvat a veni şi mai aşteptăm încă o scrisoare pe poşta viitoare de la voi, şi poate vom pleca. Maiorescu sosi în 28 la noi, ne bucurăm mult de cele ce s'au întâmplat la voi, dară de Moldova nu putem şti nimic de sigur. Cetii tocmai eri într'o scrisoare privată, că dieta de la Francfort ar fi trimis deputaţi la Muscali, ca să nu intre în Principate, că îndată ce vor intra vor avea războiu cu Germania. Drept e? Scrie-mi, te rog ceva de sigur. Tot aşa stăm, cum ţi-am scris mai sus. Noi revocarăm deputaţii, cari au rămas la Pesta fără voia natiunii române, dar noi suntem încredinţaţi că dânşii n'o să se întoarcă, însă nouă puţin ne pasă, fiind-că totdeauna va avea loc protestul nostru din Blaj, **şi mai curând sau mai târziu trebue să se mai adune naţia iarâş la un loc.**

Spuneţi, mă rog, gazetarilor ca să nu mai scrie Roumania ci Romania, că Românii noştri nu pot suferi aceasta, şi Saşii încă îşi bat joc de noi.

C. R.

Ce răspuns va fi primit dela A. G. Golescu nu ştim, dar ştim că sufletul lui era adânc mâhnit de încetineala cu care mergeau lucrurile.

Mulţi fruntaşi, în frunte cu episcopii Şaguna şi Lemenyi, sperau să-şi câştige drepturile prin diplomaţie şi bună înţelegere. Impăratul, Ferdinand I, speriat de sgomotul maghiar, ezita să se pronunţe. Tremura de spaimă. In curând îşi va prezenta abdicarea.

Ungurii hotărîseră unirea Transilvaniei cu Ungaria.

„Uniunea sau moartea"!

Conducătorii românilor rămăseseră nedumeriţi. Acţiunea oficială ajunsese la un punct mort. Entuziasmul şi clocotul dela început se topise în interminabile pertractări. Un scepticism contagios ostenise inimile.

Constantin Romanu suferea...

El voise un iureş c u t r o p i t o r al răsbunării seculare în urma căruia neamul românesc să se înalţe ca un codru falnic;

Voise o deslănţuire violentă care să curme năprasnic umilinţele noastre;

Voise, sperase, luptase şi totuş duşmanul rămăsese stăpân.

In faţa acestei situaţii neaşteptate, şi mai ales fiindcă începuse a fi urmărit de unguri, tânărul revoluţionar trecu iarăş Carpaţii pentru a participa la revoluţia de acolo.

6.

Constantin Romanu-Vivu în cadrul revoluţiei din Muntenia.

Acestea se întâmplau la începutul lui Iulie 1848.

Revoluţionarii munteni proclamaseră revoluţia la Islaz.

Acum cutreerau ţara pentru a trezi întreg poporul la o viaţă nouă.

La Bucureşti revoluţia triumfă. Domnitorul Gheorghe Bibescu abdică. La cârma ţării se instală un guvern format din conducătorii mişcării revoluţionare:

Ion Heliade Rădulescu, Ion Brătianu, Goleştii, N. Bălcescu, Magheru, etc.

Noul guvern ţinea să aibă alături de el întreg poporul, pentru a scăpa de tirania rusească. Pentru aceasta trebuia dinamizată întreaga populaţie română. In acest scop fu întrebuinţat Constantin Romanu. Desigur, cunoscute fiind relaţiile lui cu însăş capii guvernului revoluţionar, el fusese onorat cu misiuni deosebit de grele, adeseori chiar secrete. Era omul de încredere al lui Nicolae Bălcescu.

Iată o scrisoare adresată de Constantin Romanu lui N. Bălcescu, şi care oglindeşte admirabil raporturile dintre ei.*)

Scrisoarea lui C. Romanu către Nicolae Bălcescu.

1848, Iulie—August.

Frate Bălcescule,

Mă grăbesc a pleca la plasă, ca să adun oameni pe poimâne seară. Acum expeduesc pe d. Puşcaşu, Ionescu şi pe Maniu la Transilvania; te rog pe d-ta, în numele naţiunii, ca să le faci ce-va cheltueală de drum.

Eu trebue să aştept pe Pumnu şi Butean şi pe Namesiu; până atunci nu voiu să pierd vremea, ci să plec la plasă. Iar în cât pentru secret, să nu faceţi nimic până nu mă voi întoarce, însă te rog, ca nu cum-va să spui nici măcar tovarăşilor mei, şi te rog ca să mijloceşti venirea celor trei tineri pomeniţi mai sus.

C. R o m a n.

Bălcescu, secretarul guvernului provizoriu, fiind încredinţat de guvern în 10 Iulie 1848, să scoată o gazetă care să popularizeze scopurile revoluţiei, proectează apariţia ziarelor „Naţionalul“ şi „Foaia satului“.

*) „Acte şi documente“ vol. III. pag. 136.

Printre cei ce urmau să formeze redacţia „Naţionalului", era şi Constantin Romanu. (Din redacţie mai trebuiau să facă parte şi C. Botta, Axente Niceforu. [1])

In acelaş timp ţinea un fericit contact cu fruntaşii Transilvaniei şi cu gazetele transilvane.

Activitatea aceasta energică şi continuă îl istoveşte însă pe Constantin Romanu în aşa măsură, încât cade la pat.

Iată ce scrisoare îi scrie în această situaţie lui N. Bălcescu, şi care e deosebit de importantă fiindcă arată frumuseţea caracterului său neprihănit, precum şi dorul său de muncă: [2])

Scrisoarea lui C. Roman, către Nicolae Bălcescu, Secretarul guvernului provizoriu

1848, Iulie 25 Bucureşti.

Domnule Bălcescu,

De Mercuri sunt bolnav, de nu mă pot mişca din casă. M'a lovit un junghiu, de Joi era să-mi dau pielea popii, şi nu puteam căpăta nici măcar un doftor. Aşa, un prieten se întâlni cu unul şi îi spuse cum mă chinuesc, acesta îmi rândui lipitori 20, fără să mă vadă, după care totuşi m'am uşurat mult, dar cu toate acestea nu pot ieşi încă din casă, că sunt prea slab. *Zac părăsit de Dumnezeu şi de oameni pe nişte bănci de şcoală, n'am putut trimite pe nimeni ca să-ţi spună boală mea, de abea căpătai pe acest tânăr. Am trimis Joi pachetul lui Bariţ, aşi trimite şi mâine altul, dacă aşi căpăta ambele fermanuri şi protestul Românilor.* Dar te rog de un lucru. Scrisorile ce se trimit şi cari vor veni de acolo trebuesc plătite; eu n'am de unde, că acum n'am nici venit nici capital şi numai Dumnezeu ştie cum o duc. *Eu precum ştiţi, că nici odată n'am vânat slujbe, că mi-ar fi ruşine, fiindcă lucrăm*

1) op. cit. vol. II pg. 543.

2) op. cit. vol. II pg. 736.

pentru interes comun; ci aşi dori ca să mă puneţi în loc greu, unde să pot munci şi folosi cătuşi de puţin, că din mult puţin se face mult. Aşi deschide corespondenţă cu toată lumea română, de veţi afla cu cale, dar apoi atunci asta îmi va da de lucru, pentru care nu m'aş supăra de loc, că din corespondenţe particulare am putea şti totdeauna mai cu uşurinţă şi mai lămurit adevărul, şi gândesc că ar fi de un mare îndreptar, atât Guvernului de acum cât şi celui venitor. Dumnea-voastră ponderaţi lucrul din toate părţile şi vedeţi dacă e bună opiniunea mea sau nu. Negreşit că cere ceva jertfă, dar fără jertfă vedem că nimic nu se poate face.

Pentru „*Învăţătorul Poporului*" nu ştiu cum stă treaba? Când va eşi numărul primar al nostru, cine s'a însărcinat cu redacţia? Nu ştiu nici gazeta ce era să o formăm cum stă?

Am auzit că s'au deschis vre-o două pensionate; mie mi se pare că e prea rău, fiindcă boalele se tot înmulţesc în Capitala noastră şi căldurile nu mai încetează. Afară de aceea, acei oameni o fac aceasta numai din şarlatanie, doară a trecut timpul şarlatanismului, destul ne-au înşelat patria şi părinţii; asemenea şarlatani să nu se mai sufere. De veţi afla cu cale, informaţi pe d. Ministrul Instrucţiei ca să-i oprească în aceste timpuri morboase, că ştiu că n'o fac dumnea-lor din zel naţional. Stau pe capul altor, de poate li s'a şi urât cu mine, mai cu seamă de când căzui bolnav: m'aşi muta şi nu ştiu unde, că îmi lipsesc mijloacele, destul m'am gândit în boala mea, şi nu eşi nici un resultat; acum mă rog şi de dumnea-voastră, poate veţi fi mai puternic în cugetare ca mine, şi atunci şi eu poate mă voi uşura mai curând Ertare pentru toate, poate că am şi trecut hotarele modestiei, dar aduceţi-vă aminte că câte odată n e c e s s i t a s l e g e m

frangit. Peste asemeneas crize a trebuit şi suntem datori a trece. Salutare d-lui General Tell, precum şi Domniei Voastre de la

confratele
Constantin Romanu.

Totuş se reface repede, aşa că la 10 August poate semna şi el „Insciinţarea despre rezoluţia adoptată în adunarea boerilor şi notabililor Ţării-Românesci".

Semnătura lui pe această „însciinţare" a boerilor şi notabililor Ţării-Românesci, prin care, după înţelegerea dintre guvernul provizoriu şi Suleiman-Paşa, trimisul Turcilor, „se recunoaşte Căimăcămia de acum, adică guvernul provizoriu, ca un guvern legiut până la primirea noilor porunci dela Inalta Poartă", alături de Mitropolitul Neofit, Christian Tell, N. Golescu şi alţi 90 de fruntaşi, dovedeşte odată mai mult rolul important al lui Constantin Romanu*).

La 6 Septembrie 1848, pentru a-şi arăta ura împotriva Ruşilor, revoluţionarii organizează un mare cortegiu de popor mergând la palatul administraţiei pentru a arde Regulamentul organic Cel care poartă steagul în fruntea cortegiului, e Constantin Romanu*).

Curagiosul ardelean ţinea să fie şi aici în frunte.

7.

Inapoi în Ardeal.

După plecarea lui Constantin Romanu în Muntenia, desorientarea şi pasivitatea cercurilor conducătoare ardelene, continuă încă o bucată de vreme.

In faţa acestei politici tineretul şedea ca pe spini.

Trebuia să se rupă cu această politică de pertractări şi de amânări.

---

*) op. cit. vol. III. pag. 320.

*) op. cit. vol. VI pag. 79.

De acum înainte începe rolul eroic al lui Avram Iancu.

Strigătul său aruncat în faţa comitetului dela Sibiu era irevocabil şi cătrănit de mânie: „Vorbiţi, vorbiţi, eu mă duc în munţi şi fac revoluţie"! Şi Avram Iancu a plecat în munţi, la Moţii lui cei aprigi, şi a făcut revoluţie. Ardealul fu pătruns în toate fibrele sale de agitaţia ce cutremura un neam întreg.

S'au înrolat pentru libertate şi dreptate toţi locuitorii satelor cutreerate de Horia cu 64 de ani mai înainte.

Cugetele ardeau, braţele se înarmau, satele aşteptau comanda şi jertfa.

Avram Iancu scosese din umbra codrului o armată întreagă.

Oştile maghiare ce pătrunseseră în munţi fură sdrobite, iar rămăşitele lor se retrăgeau istovite. Neamul românesc îşi făcea din nou probele de vitejie. Ardealul se încleştase în luptă năprasnică cu duşmanul de veacuri. S'au trăit atunci zile de aprigă nădejde. Revoluţia din Moldova eşuase dela început, Muntenii, în faţa oştilor turceşti şi ruseşti, fură siliţi să se astâmpere deocamdată. Alecu Russo şi Nicolae Bălcescu vin în Ardeal. Aici se frământa acum mai energic sufletul neamului.

Putea lipsi din această vâltoare Constantin Romanu?

8.

Prefect al Legiunii a XII — Luptele dela Aţintiş şi Cecălaca —

— Pacificarea regiunii Reghinului —

Comitetul condus de Simion Bărnuţiu împărţi, Transilvania în 15 prefecturi, numind pe Constantin Romanu prefect al Legiunii XII, în ziua de 18 Octom-

vrie 1848, din regiunea Reghinului şi a Câmpiei ostice, cu sediul în Reghin.

Dar configuraţia militară îl împiedecă de a pleca imediat la prefectura sa, Reghinul fiind ocupat de maiorul imperial Urban.

In calitate de prefect Constantin Romanu îşi latinizează numele, aşa cum făcuse şi Axente Sever, D. Popovici Marţianu*), zicându-şi de acum înainte *Vivu*.

Prefectul Constantin Romanu-Vivu dându-şi seama de pericolul ce-l reprezentau săcuii din regiunea Tg.-Mureşului, ce se pregăteau să atace pe revoluţionarii români şi saşi de pe linia Mediaş, Blaj, Aiud, pentru a se unii cu revoluţionariii Unguri din inima Ardealului, Clujul şi Alba Iulia, îşi organiză o legiune de 1500 de ostaşi, din satele dela împreunarea Târnavei cu Mureşul, pentru a stăvili invazia săcuiască.

In fruntea acestei Legiuni, care se sporia mereu, Constantin Romanu-Vivu a plecat să înfrunte bandele secuieşti care se revăsaseră ca un puhoi pustiitor şi ucigător peste satele româneşti din josul Tg.-Mureşului.

Bine înarmate, cu puşti şi arme militare, bandele duşmane distrugeau cu violenţă smeritele rezistenţe ce le ridicară românii. Mulţi români pieriră, mulţi tineri, multe nădejdi.

Rând pe rând sunt distruse rezistenţele româneşti dela *Sân-Paul*, *dela Cipău* şi *Şăulia*, legiunea lui Florian Micaş dela *Iernut*. „Legionarii, cari n'au căzut de plumbul duşman, fură cu toţii spânzuraţi a doua zi, şi a rămas de pomină cinismul, cu care, opt zile dearândul, comisarul guvernului, contele Gheorghe Apor, se plimba, printre şirul de furci, cu pipa aprinsă în gură, pentru a se desfăta de priveliştea fioroasă"**).

Fu distrusă şi legiunea lui Axente Sever la Nojlac. Secuii triumfau.

---

*) Silviu Dragomir: Ion Buteanu pag. 2.
*) Silviu Dragomir: Constantin Romanu-Vivu pag. 25.

Cu puhoiul acestei bande învingătoare, în faţa căreia nu mai rămăsese decât legiunea lui Constantin Romanu-Vivu, avea să dea viteazul nostru piept deschis.

Lupta cu secuii fu aprigă.

Iată cum o înfăţişează Dl Silviu Dragomir:

„La Aţintiş şi Cecălaca fură isbiţi la 31 Octomvrie de legiunea lui Roman. De astădată gloatele române smulseră învingerea completă şi Săcuii decimaţi, s'au retras în plină debandadă. In zadar încearcă atunci contele Lazar în trei zile consecutive, să rupă cordonul de fier şi să-şi facă trecătoare peste Mureş. Toate atacurile fură înecate în sânge şi unul după altul, trei poduri bătute în pripă, fură distruse de legionari. In 3 Noemvrie intreaga coloană a Secuilor se retrăgea în fugă spre iernut şi Târgu-Mureşului, lăsând în mâna Românilor o imensă pradă, tot rodul jafurilor barbare, în 5 Noemvrie, când gloatele de pe Târnava Mică de sub conducerea tribunilor Bianu şi Nicolae Pop, sprijinite de câteva detaşamente de solda i regulaţi, reunite cu legiunea a XII-a, îi înconjurară la Iernut şi Cuci, brigada săcuiască fu complect distrusă, husarii lor, împreună cu căpitanul Pünkösdy, fură luaţi prinzonieri, iar comisarul guvernului abia isbuti să se strecoare la la Târgul-Mureşului şi de acolo spre secuime".

Astfel şi-a început cariera de prefect Constantin Romanu-Vivu.

După această strălucită faptă de arme, una din cele mai frumoase din revoluţia dela 1848, prefectul porni să-şi organizeze regiunea.

La 22 Noemvrie ajunse la Teaca, începându-şi imediat activitatea.

Din românii din jurul R e g h i n u l u i îşi reînoi legiunea, cu tineri şi bătrâni, gata să săvârşească noi fapte de vitejie.

Silviu Dragomir: C. Romanu-Vivu pag. 26.

O sută patru sate erau sub comanda sa. În fruntea lor numi 9 tribuni. Dl Silviu Dragomir menționează numele următorilor tribuni: *Gavril Dorgo*, fost notar, *Ioan Pop Maior*, *Teodor Pop*, *Mihai Orbonaș* și *Ioan Bardoși* advocați, iar pentru sași pe *G. Miller*.

Vice prefect al legiunii fu numit unchiul său *Ștefan Moldovan* din Pintic.

El ținea ca legionarii săi să fie bine deprinși cu meșteșugul armelor și cu tactica de luptă, străduindu-se să-i înarmeze cât mai temeinic.

În monografia sa asupra orașului Tg.-Mureș, Dl profesor *Traian Popa* aduce câteva prețioase precizări asupra felului cum activa Constantin Romanu-Viva, din care reproducem următoarele:

„Din Teaca, Roman trimite prin tribunii săi ordine severe pentru mobilizarea tuturor bărbaților români, cari pot purta arma: „Strâns se poruncește, scrie tribunul Ion Valea către căpitanii săi, din porunca Dlui Prefect C. Roman, ca toți oamenii până la vrâsta de 50 de ani, pe mâine, dimineață, în zori de zi, să se afle în Teaca, în mai mare încredere și să trimită căpitanul cu câte 2 oameni, acestia sunt datori a scoate toți oamenii pe cum mai sus am scris, a porunci ca toți caii domnești sau sătești cu ai lor stăpâni, să-i aducă. Aveți grija bine și ascultați, eu vă zic ca un tribun, împotriva poruncilor acestora nu vă puneți, căci care ar îndrăzni a face împotrivă, se pușcă".

Ordinul sever al prefectului și al tribunilor răscolește satele românești și face pe țărani să se îndrepte spre tabara română din Teaca și să se înroleze sub steagul desfășurat; peste 3000 legionari se înrolează în legiunea a XII, unde tribunii și căpitanii fac exerciții zilnice cu ei. Constatin Roman a încredințat chestiunile militare locotenentului Bozga, dânsul rezolvind mai mult, chestiunile administrative, fiind ajutat de viceprefectul său, Ștefan Moldovan.

Preotul din Filipişul Mic, Petru Raţiu, la 27 Nov., scrie prefectului: „Se jeluește birăul satului cum că multe pagube se fac în toate zilele de cătane şi de alţii. Să te milostiveşti a ne da dreptul nostru". Pe jalbă, viceprefectul Ştefan Moldovan pune rezoluţia: „Leagă prădătorii, bate-i în fiare, adu-i încoace. Teaca, 2 Dec., 1848". Mai târziu, acelaş preot face o nouă jalbă la prefectul legiunii XII, că în casa sa, au venit vre-o 5 unguri „cu zile rele cât m'am speriat că vom peri cu toţii; o cerut puşca dela cinstitul căpitan şi nu ştiu pentruce". La această plângere viceprefectul Moldovan, la 30 Dec., 1848, răspunde:

„Ungurilor fraţilor. Aud că rău vă purtaţi; aveţi grijă că vom trimite lui Domnul Urban; cine a luat puşca căpitanului vie în lăuntru, la dare de seamă".

Pentru toate nevoile mai însemnate, populaţia românească se îndreaptă către prefect, dela care cerea: îngăduinţa de a taia lemne din pădurile statului, de a aduce apă sărată dela Jabeniţa etc.

In luna Decemvrie, prefectul Constantin Roman, îşi mută cartierul la Reghin, în locuinţa lui Lupu şi de aici comandă 80 vedre vin pentru legionarii săi dela contele Teleki din Gorneşti; dar administratorul de moşie trimite la dânsul pe Alexandru Marcuş, prin care îl roagă să se mulţumească cu o cantitate mai mică, deoarece n'are cantitatea cerută; acestuia însă prefectul îi răspunde ca să trimita, deocamdată, atât cât are"*).

La început Constantin Romanu-Vivu se interesa deaproape şi de operaţiile mai îndepărtate de prefectura sa, spre nordul Ardealului, şi în jos pe Mureş, dai comitetul naţional interveni pentru a se ocupa numar de prefectura sa.

Când se crezu destul de stăpân pe forţele sale, prefectul Romanu porni în spre Gurghiu unde dezarmă pe săcuii agitaţi şi apoi pe Valea Mureşului în jos, unde dezarmă comunele din jurul Bandului, apoi Pănetul, Şilea, Cuieşd etc.

*) Traian Popa: Monografia oraşului Târgu-Mureş pag. 173-174-175.

Nici inima lui, ca și a lui Avram Iancu, n'a fost scutită de amărăciunea neînțelegerilor cu ofițerii imperiali, cari, deși nu isbutiseră nicăiri să realizeze vre-o faptă de vitejie, totuș își luau față de prefecții și tribunii români, față de aceia cari sângerau cumplit pentru soarta neamului românesc și pentru apărarea coroanei împăratului din Viena, ale cărui țări ei nu fuseseră în stare să le apere, aere care jicneau adânc, care mâhneau și revoltau.

D-l Silviu Dragomir citează mai multe rapoarte ale prefectului Constantin Romanu-Vivu înaintate comitetului dela Sibiu, în care se plânge, în ton tăios, împotriva batjocurilor și neplăcerilor pe care i-le făceau ofițerii locotenent-colonelului Urban, care comanda regiunea Reghinului săsesc.

In urma stăruințelor și acțiunilor neobosite ale prefectului Legiunii a XII-a, întreaga regiune era acum pacificată, și singurele forțe înarmate erau cetele române și trupele imperiale. In urma acestei activități eroice, fruct al minunatului său talent de organizator și a tenacității sale, Constantin Romanu-Vivu, în fruntea legiunii sale, se îndreaptă, către sfârșitul lunii Decemvrie, spre Târgu-Mureș.

Neavând curajul unei rezistențe în fața dârjilor români și a viteazului lor prefect, cetatea maghiara își deschise porțile și astfel legionarii mureșeni intrară în Târgu-Mureș ca biruitori.

Dar timpul libertății naționale și al dreptății pentru neamul nostru încă nu sosise.

Jertfele românești nu fuseseră destul de scumpe, sânge românesc trebuia să mai curgă, lacrimi să mai întristeze ochii, soarta amânând cu încă 70 de ani realizarea visurilor românești.

Biruințele lui Constantin Romanu-Vivu au trebuit să se plece în fața urgiei maghiare ce venea cutropitoare de către Cluj.

Bem își desfășura cu furie turbatul său geniu exercitat cu atâta faimă în războiul napoleonian, împotriva rușilor, și a revoluțiilor poloneze, gonind totul din calea sa.

Trupele locotenent-colonelului Urban se temură să opună o rezistență eroică, retrăgându-se spre Bucovina.

Fiara maghiară se ridică turbată.

9.

Sfârșitul lui Constantin Romanu-Vivu.

— Schingiuirile și moartea lui. — Câteva mărturii asupra sfârșitului său. —

In fața acestei schimbări neașteptate a lucrurilor, care punea capăt acțiunilor revoluționare ale lui Constantin Romanu-Vivu, acesta, însoțit de unchiul său viceprefectul Ștefan Moldovan și de unii tribuni, printre cari Maior Ioan din Huduc și Nasta din Băița*) se retrase în sus, pe Valea Mureșului, așteptând în Toplița, până la jumătatea lunei Ianuarie 1849, desfășurarea evenimentelor.

Ele însă nu-i mai povestiră nimic bun. Ungurii biruitori ocupaseră întreaga regiune.

Valea Mureșului întreagă era invadată de secui și unguri. Cetele românești se risipiseră cu toatele. De-acum totul era pierdut.

Pierdută era cauza neamului românesc, pierdută era și viața lui Constantin Romanu-Vivu.

Visurile și nădejdile sale cele mai aprige, idealurile pentru care se luptase cu o fanatică disperare, se prăbușiau sdrobite în durere.

In aceste zile de chin, când viața îi era la tot pasul amenințată, inima lui sângera cu o înverșunare nebună.

In aceste clipe, cele din urmă de libertate și de viață, vedea deșărtăciunea tragică a tuturor svârcoliri-

*) Al. Ceușeanu: Vremuri de osândă pag. 73.

lor lui, a tuturor jertfelor lui, așa cum peste puțin avea să o vadă și nefericitul Avram Iancu.

După ce o tinerețe întreagă fusese întotdeauna pe frontul luptei pentru deviza lui scumpă, reînvierea Daciei, atât dincoace de Carpați cât și dincolo, visând alături de Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu și Avram Iancu o Românie mare și liberă, după ce purtase steagul revoluției din Muntenia și după ce snopise pe dușmani în ciocnirile dela Ațintiș și Cecălaca, după ce își organizase legiunea și intrase triumfător în Târgu-Mureș, se vedea acum fugărit prin munți, însoțit numai de unchiul său și de prea puțini credincioși, presimțind desigur înfricoșata moarte ce îl aștepta.

In această dureroasă stare sufletească îl prinseră la Gudea, (Stânceni) spre sfârșitul lunei Ianuarie, în casa tribunului său Contai, împreună cu însoțitorii săi, o bandă de săcui dela Ditrău, cari, maltratându-i groaznic, îi aduseră la Tg.-Mureș, legați de cozile cailor

Intreagă archiva legiunii a XII-a căzu în mâinile dușmanilor.

După ce fură ținuți mai multe săptămâni în temniță, judecata întârziind mereu din lipsă de dovezi compromițătoare, dușmanii săi neputând face dintr'un erou de epopee un bandit ordinar, Constantin Romanu-Vivu uimindu-i pe toți prin ținuta sa demnă și prin inteligența sa strălucită, neputând fi condamnat în chip drept, destinul său fu hotărât totuș într'un chip mișelesc.

Dar, după cum cu multă dreptate exclamă d-l Silviu Dragomir, „Ungurii n'au înțeles nici măcar odată, în cursul luptelor seculare, să răspundă cu noblețe marilor antagoniști, răsăriți din sânul poporului român". După cum s'au purtat în mod criminal cu Mihai Viteazul, cu Mitropolitul Sava Brancovici, cu Horia, Cloșca și Crișan, cu prefectul Ioan Buteanu mai apoi, tot așa și-au mânjit mâinile și cu sângele de erou al lui Constantin Romanu-Vivu.

La începutul lui Martie 1849, când colinele din jurul Tg.-Mureşului se împodobiau cu verdeaţă şi flori, când întreagă natura reînvia într'o mare apoteoză de lumină şi tinereţe, sângele lui Constantin Romanu-Vivu şi al unchiului său Ştefan Moldovan, avea să înroşească cu durere această primăvară.

10.

Câteva mărturii contemporane asupra prinderii şi uciderii lui Constantin Romanu-Vivu.

Dăm mai jos câteva mărturii contemporane asupra acestui tragic eveniment.

Citãm mai întâi însemnările preotului *Branea* dela Măerău (Aluniş), date la iveală acum doi ani de distinsul scriitor din Reghin, Dr. Al. Ceuşianu.

Iată ce a însemnat popa Branea despre prinderea lui Constantin Romanu-Vivu:

„Prefectul Constantin Romanu-Vivu, când au reterat Urban, dânsul încă au pornit după dânsul, ci i-au închis ungurii drumul şi aşa ei au căutat a se întoarce dela dânsul pe la Budac de acolo la Sebeş, la Râpa de sus, de acolo la noi de aci cu vre-o 17 tribuni s'au tras la Gudea. Acolo în 8 zile a lui Ianuarie 1849 s'au slobozit vre-o 60 de săcui călăreţi, i-au încunjurat casa şi din casa deregătorului Kontal Zaharie l-au prins împreună cu pe fostul protopop Ştefan Moldovan, cu doi tribuni Maier Ioan din Huduc şi Nasta din Băiţa, amândoi feciori de popă. I-au prins zic pe 4 inşi, i-au dus legaţi la Ditrău, cu mare durere. Iară ceialalţi tribuni s'au împrăştiat toţi în toate părţile ca apostolii lui Isus, când l-au prins pe dascălul lor jidovii. Ce va mai fi ştie D-zeu, destul că e durere mare revoluţia sângeroasă".

Despre moartea lui a auzit următoarele, fiind informat greşit numai asupra zilelor nefericite în care s'a stins viaţa

lui Constantin Romanu-Vivu și a protopopului Ștefan Moldovan:

„Nefericitul prefect Roman Constantin fu dus la Vasarhei pe la Praid. Acolo fu deținut în cetate până în 28/9 Ianuarie 1849 Vineri când fu silit împreună cu Ștefan Moldovan, amândoi prin mijloc de batjocură, a se sui într'un car cu 2 vaci. Acolo fură legați și petrecuți până la hotarul Sângeorzului lângă căpâlna deacolo și acolo îi omorâră, fără de milă cu bote, pari, lănci ș. a. și trupurile lor le prăvăliră în șanț unde fură până a treia zi când apoi tot de Vasarheeni fură îngropați nu știu unde. Ci luare aminte. Mai întâi omorîră pe bătrânul, pe Moldovan; acesta câte lovituri toate le-au răbdat numai ce se ruga cu mâinile unite neîncetat lui D-zeu, ca sfântul Ștefan mucenicul să-l ia. Iară Constantin fostul prefect când au văzut că se apucă și de el neîncetat zicea: „Ne öljetek meg barátim, ne öljetek meg" și așa s,au sfârșit iată cum doi prefecți din prefectura XII-a Bătrâneanu și Roman și un vice tribun".

După ce au fost omorâți în acest chip mișelesc, trupurile lor ciopârțite au fost lăsate pradă câinilor.

Iată asupra acestui lucru mărturia sasului *Samuel Elsen:* *)

„Desbrăcându-i au fost aruncați în șanțurile de pe marginea drumului, fără a permite ingroparea lor. Noaptea s'au strecurat niște țărani, cari scoțând pe acești nenorociți din ghiarele câinilor, iau băgat într'o groapă. **Fata mea vitregă a văzut personal, când câinii se hrăneau din corpurile lor".**

Iar un fost tribun, Ion Oros, scrie următoarele*).

„După sugrumarea revoluțiunei am aflat că pe Constantin Roman și pe protopopul gr. cat. din Pintic

*) A. Filimon: Cele petrecute în rasboiul contra insurgenților. (48-49). Rev. „România Eroică" Nr. 3-4 din 1933.

*) A. Filimon: Mormântul lui Constantin Romanu, revista cit. Nr. 1-1930.

ds pe câmpie, Ştefan Moldovan, i-au prins Ungurii pe Mureş, în sus între Munţi la locul ce se numeşte Gugia, în casele unui român cu numele Cantai de unde i-au escortat la Mureş Oşorhei (Tg.-Mureş) în temniţă, însă neputându-i Tribunalul cel negru sau după cum îl numiau Ungurii de sânge, judeca pentru că nu i-au aflat vinovaţi, totuşi ca să nu fie liberaţi fiindcă erau români inteligenţi, au decis ca să-i trimită la Dobriţin, care după deviza lor era identic cu moartea. Drumul dela Mureş Oşorhei către Dobriţin e în jos pe valea Mureşului către Mureş. Ludoş, Turda, Cluj şi Oradea Mare iar domnii din Oşorhei pe numiţii martiri i-au, pornit pe drumul de ţară în sus către Reghinul săsesc, însă când au ajuns la marginea oraşului orăşenesc, unde la mâna dreaptă spre sud pe o colină se află o capelă ce se ţine de curtea din Mureş Sângeorz şi dela capelă spre răsărit pe lângă colină curge un pârâuţ ce vine din pădurea cea din sus de capela şi trece spre nord spre subt un pod din drumul ţării, mulţimea orăşenilor cari au petrecut pe numiţii martiri, se înţelege că cu scop hotărât i-au tocat în cap ca pe nişte animale, şi după cum mi s'a spus în Mureş Oşorhei, pe Constantin Roman l-a tocat în cap o calfă de măcelar cu numele Tanko (care a fost şi cărăuş având mulţi cai şi căruţe) probabil acesta a fost cărăuşul pe care însuşi în persoană l-am cunoscut din văzut, şi apoi luându-i orologiul şi inelul de aur din deget pe care erau gravate iniţialele lui Roman şi purtându-i inelul în deget se făIea prin Oşorhei că el a tocat în cap pe acel Tribun, iară Domnii din Oşorhei şi-au spălat mâinile în sângele lor cel nevinovat, fălindu-se înaintea lumii cu aceea că numiţii martiri au căzut jertfă furiei poporului maghiar. După vre-o câteva zile apoi cadavrele numiţilor martiri au fost aruncate ca a unor animale într'o groapă făcută anume şi astupaţi cu pământ.

Mormântul lor se află cum trece omul peste po-

dul din drumul țăriii mai sus amintit la mâna dreaptă într'o depărtare de 4-5 stânjâni dela drum și cam 2 stânjâni dela părăuțul chestionat în mai multe rânduri când am trecut pe drum în sus și în jos peste podul acela de memorie istorică, am stat cu trăsura în loc, m'am dat jos și am mers la mormântul lor, pe care am presărat o mână de flori duse anume cu mine și apoi am mers mai departe. Mormântul lor mulți ani s'a cunoscut acum nu se mai cunoaște".

* * *

Incheiere.

Așa s'au săvârșit zilele marelui patron al Societății Tinerimii Române din Tg.-Mureș, care de acum înainte îi va purta numele, și va căuta să perpetueze, atâta cât va dăinui societatea, amintirea marelui erou și mucenic Constantin Romanu-Vivu.

Numele său a fost scos din negura uitării, națiunea română cunoscându-i astăzi faptele și gândurile, iar pe locul unde a fost ucis, s'a ridicat în anul 1936 un monument frumos, care va aminti tuturor românilor soarta lui Constantin Romanu-Vivu.

*

Lui Constantin Romanu-Vivu smerită închinare; visurilor lui — realizate astăzi — suprem devotament; viața lui vrednică pildă; moartea lui fierbinte aducere aminte; mormântul lui loc de îngenunchere și credință.

Târgu-Mureș, Martie 1937.